

Etnično šolstvo med Slovenci v ZDA s posebnim ozirom na delovanje slovenskih šolskih sester

Matjaž Klemenčič*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94(73=163.6)

Matjaž Klemenčič: Etnično šolstvo med Slovenci v ZDA s posebnim ozirom na delovanje slovenskih šolskih sester. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 89=54(2018), 3, str. 125–144

V prispevku je obravnavano delovanje slovenskih šolskih sester med Slovenci v ZDA s posebnim ozirom na njihovo delovanje v Kansas Cityu, Kansas. Prikazan je tudi pregled zgodovine slovenske skupnosti v ZDA. Opisan je tudi način poučevanju slovenščine na ameriških univerzah in drugod po ZDA danes.

Ključne besede: ameriški Slovenci, izseljevanje, ZDA, šolske sestre, slovenski frančiškani, ohranjanje slovenščine.

1.01 Original Scientific Article
UDC 94(73=163.6)

Matjaž Klemenčič: Ethnic Education among Slovenes in the United States, with Special Emphasis on the Work of Slovene School Sisters of St. Francis of Christ the King. Review for History and Ethnography, Maribor 89=54(2018), 3, pp. 125–144

The article deals with the work of Slovene School Sisters of St. Francis of Christ the King among Slovenes in the United States, with special emphasis on their activities in Kansas City, Kansas. An overview of the history of the Slovene community in the United States is also presented. The different methods of teaching Slovene at American universities and elsewhere in the US today are also described.

Key words: Slovene Americans, emigration, USA, School Sisters, Slovene Franciscans, preservation of Slovene language

* red. prof. dr. Matjaž Klemenčič, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška c. 160, SI 2000 Maribor, matjaz.klemencic@um.si

UVOD

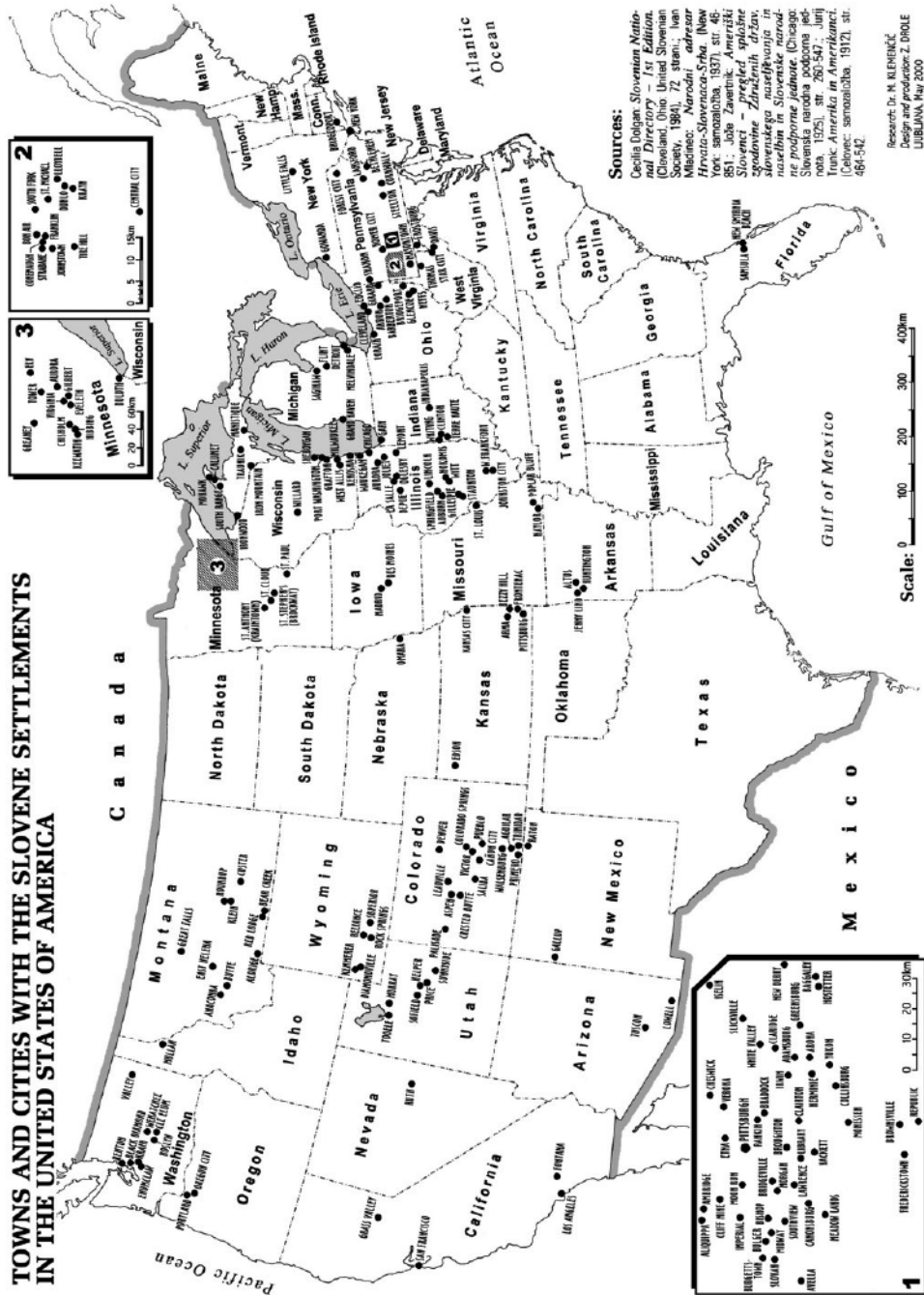
Pastoralno delovanje slovenskih duhovnikov v ZDA je med ameriškimi Slovenci pustilo zelo močan pečat. Za razumevanje organizacijske strukture, pastoralnega delovanja in vpliva slovenskih duhovnikov v ZDA na življenje ameriških Slovencev je potrebno opisati naseljevanje Slovencev v ZDA in njihove organizacijske strukture.

SLOVENCİ V ZDA

Prvi slovenski priseljenci v ZDA so bili slovenski protestanti, ki so zbežali iz slovenskega ozemlja zaradi protireformacijskih procesov. V začetku 17. stoletja so se najprej izselili v Nemčijo, nato pa v ZDA. Tam so skupaj z Nemci ustanovili naselbino Ebenezer v koloniji Georgiji, ki jo je uničila secesijska vojna (1861–1865). Tem so kasneje poleg posameznih pustolovcev sledili misijonarji, ki so delovali med severnoameriškimi Indijanci. Kasneje so se iz političnih razlogov v ZDA naselili tudi nekateri utopični socialisti (Andrej Bernard Smolnikar) in udeleženci marčne revolucije iz leta 1848 (Anton Fister). Slovence zasledimo tudi med vojaki v secesijski vojni v ZDA. Večina Slovencev pa se je s slovenskega etničnega ozemlja izselila v ZDA v obdobju od konca sedemdesetih let 19. stoletja do leta 1924, ko je ameriški kongres omejil množično priseljevanje zlasti iz držav vzhodne in srednje Evrope. Množično izseljevanje pa sovпада tudi s hitrim razvojem industrije in rudarstva v ZDA (Klemenčič 1987: 29–72; Klemenčič 2013: 613–622).

Prve slovenske ekonomske naseljence v ZDA zasledimo na območjih, kjer so bili močno prisotni tudi nemški priseljenci. To naselitveno območje je zajemalo ozemlje Pensilvanije in ozemlje ob reki Ohio vse do reke Misisipi s središčem v Cincinnatiju in St. Louisu. Po ameriški državljanski vojni (1861–1865) pa se je preseljevanje premaknilo na sever ter potekalo preko Clevelanda in Chicaga v zvezno državo Minnesoto in na zahodna območja ZDA. Območje naseljevanja zahodno od reke Misisipi se je slovenskim priseljencem odprlo šele z izgradnjo transkontinentalne železnice, ki je vzpodbudila hiter gospodarski razvoj Zahoda. Takrat so pričeli v zahodnih območjih ZDA izkoriščati rudna bogastva. Potrebe po številni delovni sili pa so na ta območja privabila številne Slovence (Stanonik 1996: 113–129; Velikonja 1996: 383–389).

Večina slovenskih priseljencev v ZDA je verjela, da so se izselili le začasno. Moški, ki so doma pustili svoje imetje, žene in otroke, so se izselili v upanju, da bodo v nekaj letih privarčevali dovolj denarja in se bodo lahko vrnili v domovino. Večina izmed njih je imela nizko šolsko izobrazbo, številni pa so bili tudi nepismeni in so se lahko v ZDA zaposlili le kot fizični delavci

Zemljevid 1: Geografska razprostranjenost Slovencev v ZDA

na slabo plačanih delovnih mestih v rudnikih, železarnah, topilnicah in pri železniških družbah. Tako mnogim ni uspelo privarčevati denarja za vrnitev in boljše življenje na slovenskem etničnem ozemlju. Poročeni moški so zato za seboj poklicali svojo družino, neporočeni pa so si jo ustvarili v izseljenstvu. Čeprav so mnogi še upali na vrnitev, pa se je večina začasnih izselitev spremenila v trajne. Nastanek prvih slovenskih naselbin se navezuje na čas, ko je bilo delovanje slovenskih misijonarjev v Severni Ameriki v polnem razcvetu. Nastanek teh naselbin v ZDA sovpada tudi s procesom naseljevanja severno-ameriškega območja jezer Great Lakes in srednjega zahoda ZDA (O'Connell 2009: 96–101; Friš 1995: 89–91).

Pri tem je bilo pomembno gospodarsko razvito severovzhodno območje ZDA, kjer so nastajale slovenske naselbine na vzhodnem delu zvezne države Pensilvanije, zlasti v mestih New York, Bethlehem, Forest City in Steelton. Slovenska naselbina je nastala tudi v mestu Bridgeport v zvezni državi Connecticut. Mnogo slovenskih naselbin je nastalo v mestih na zahodu zvezne države Pensilvanije (Pittsburgh, Johnstown, Bridgeville, Cannonsburgh) ter na jugovzhodu (Lorain, Akron) in severozahodu zvezne države Ohio (Barberton, Lorain, Cleveland). Slovenski izseljenci so svoje naselbine oblikovali tudi v mestih na jugu Michigana (Detroit) in na severozahodu te zvezne države, kjer so bila nahajališča bakrove rude v tako imenovanem območju »Copper Country« (Calumet, Ironwood). V osrednjem območju Wisconsin je bila pomembna slovenska farmarska naselbina Willard, sicer pa se je glavna slovenskih naselbin v tej zvezni državi nahajala v mestih ob jezeru Lake Michigan (Milwaukee, Sheboygan, West Allis). Območje številnih krajev s slovenskimi naselbinami se je proti jugu nadaljevalo v zvezno državo Illinois, med katerimi so bile pomembne naselbine v mestih Chicago in Waukegan ob jezeru Lake Michigan ter v manjših mestih Joliet, La Salle in Oglesby jugozahodno od Chicago. Na osrednjem in južnem območju te zvezne države je ob številnih krajih s slovenskimi naselbinami potrebno omeniti zlasti Springfield ter Indianapolis v zvezni državi Indiani. Vzhodno od reke Misisipi je zgostitveno območje krajev s slovenskimi naselbinami prevladovalo v severni Minnesoti, kjer so odkrili zaloge železove rude na območju Iron Range (Aurora, Biwabik, Ely, Tower, Eveleth, Hibbing, Chisholm, Keewatin, Gilbert, Virginia). Poleg teh krajev pa so se razvile pomembne slovenske naselbine še v mestih Duluth ob jezeru Lake Superior, Rice in Greaney v Minnesoti. Pomembno je še mesto Brockway (danes St. Stephen's) v osrednji Minnesoti, ki velja za eno najstarejših slovenskih naselbin v ZDA (Klemenčič, 2001: 18–23; Klemenčič 2013a: 613–622).

Slovinci so se v ZDA začeli naseljevati že v 30. letih 19. stoletja, ko se je v ZDA preselil slovenski misijonar in kasnejši škof Irenej Friderik Baraga. (Marković 2017) Ob prihodu v ZDA se je vključil v škofijo Cincinnati, ki je

bila ustanovljena leta 1821 in je obsegala celotno ozemlje zvezne države Ohio. Baraga je z misijonskimi pismi, ki jih je v nemščini objavljala Leopoldinina ustanova na Dunaju (1929–1914) v letnih Poročilih (Berichte der Leopoldinen Stiftung im Kaiserthume Oesterreich)¹, prebudil zanimanje in misijonsko zavest v avstrijski in širši slovenski javnosti. Na slovenskem etničnem ozemlju sta o Baragovem misijonskem delovanju v ZDA obširneje poročala in objavljala njegova pisma pomembna slovenska časnika tega obdobja, *Zgodnja danica* in *Novice*. *Novice* so objavljale predvsem članke o izseljevanju iz evropskih držav in o ameriških naselitvenih zakonih ter pisma prvih slovenskih izseljencev v ZDA. Obsežno poročanje *Zgodnje danice* in *Novic* o misijonarski dejavnosti v Severni Ameriki je posebej pomembno tudi zaradi Baragove vloge pri spodbujanju začetkov ekonomskega izseljevanja s slovenskega ozemlja, ki je dobilo množično razsežnost od 80-ih let 19. stoletja. (Marković 2016: 663–674; Marković 2015: 127–148).

Ko je Baraga leta 1831 bival v škofiji Cincinnati se je že srečal s slovenskim izseljencem, ki je izviral iz bližine Črnomlja. V pismu sestri Amaliji je 10. avgusta 1831 zapisal:

Preden sem zapustil Cincinnati, me je prezvišeni gospod Friderick Fenwick poslal na majhen misijon v državo Indiana. Tam je majhno naselje petindvajsetih katoliških družin, deloma nemških, deloma angleških in deloma francoskih, ter en Kranjec (v pomenu: Slovenec). V spremstvu nekega tamkajšnjega naseljence sem 12. aprila zjutraj odpotoval iz Cincinnatija in še istega dne pozno zvečer prišel tja. /.../ Bil sem zelo presenečen in vesel, ko sem v tem naselju našel Kranjca. Dolgo je bil v francoski vojaški službi, končno pa se je odločil, da odrine v Ameriko in si tukaj poišče svojo srečo. In jo je v resnici tudi našel. Šele tri leta je tukaj, pa že ima veliko in rodovitno posestvo ter mnogo lepe živine. Ob vsem tem ni zadovoljen, ker živi predaleč od duhovnikov ter vse leto ne more k sveti maši. Zato namerava svoje posestvo prodati in se naseliti v kraju, kjer je katoliški duhovnik. Poročen je z neko Nemko iz Alzacije ter ima petero zelo ljubkih in ubogljivih otrok. Doma je v metliškem kraju iz župnije Črnomelj: iz vasi Tanča Gora (naselje Tanča Gora je šest kilometrov oddaljeno od Črnomlja). Piše se Peter Pohek. Sporoči to metliškemu gospodu dekanu (Marku Dergancu), to ga bo zanimalo.²

¹ DA/ALSt – Diözesanarchiv der Erzdiözese Wien, Abteilung Leopoldinen-Stiftung (Škofijski arhiv nadškofije na Dunaju, Oddelek za Leopoldinino ustanovo). B–Berichte der Leopoldinen Stiftung im Kaiserthume Oesterreich, 1840, XIII, heft 39–42: Schreiben des Herrn Friedrich Baraga an die Central- Direktion der Leopoldinen-Stiftung in Wien. Mission zum heil. Joseph am See Superior den 25. Jäner 1839; DA/ALSt, 1852. B. XXIV, heft 93–95: Friedrich Baraga. Miffionär. Schreiben deffelben Miffionärs aus L'Anse (Lac Superior) an S. Fürfiliche Gnaden. den Hochwürdigfien. Hochgebornen Herrn Fürfterzbifchof in ien. L-Anse. Lac Superior. am 2. April 1851.

² Nadškofijski arhiv v Ljubljani, fond 57, fasc. 14, št. 4, Pismo Friderika Barage sestri Amaliji Gressel, 10. avgust 1831, Arbre Croche.

Slovenci so se pred sredino 19. stoletja izseljevali v ZDA le v manjših skupinah in neorganizirano. Po tem ko so avstrijske oblasti z najrazličnejšimi zakoni omogočile izseljevanje, je to postalo bolj množično, še zlasti z zemljiško odvezo leta 1848. Večina Slovencev pa se je s slovenskega etničnega ozemlja izselila v ZDA v obdobju od konca sedemdesetih let 19. stoletja do leta 1924, ko je ameriška vlada omejila množično priseljevanje iz držav vzhodne in srednje Evrope. Množično izseljevanje pa sovpada tudi s hitrim razvojem industrije in rudarstva v ZDA, tako da je leta 1920 po podatkih uradnega ljudskega štetja v ZDA živelo že 208.508 slovenskih izseljencev in njihovih otrok. Slovenski izseljenci so v ZDA ustvarili slovenske naselbine v času, ko je bilo delovanje slovenskih misijonarjev v Severni Ameriki v polnem razcvetu. Te naselbine predstavljajo naselje oz. del naselja, v katerem je obstajala vsaj ena od organizacijskih oblik slovenskih priseljencev: slovenska etnična župnija, slovenski narodni dom ali pa slovenska podporna organizacija oz. slovensko kulturno društvo. (Klemenčič 2013b: 613–622). Konec 60. in v začetku 70. let 19. stoletja so Slovenci v severnem delu današnje zvezne države Minnesote zgradili prvo slovensko naselbino v ZDA. Naselbina Brockway/St. Stephens v zvezni državi Minnesoti je bila prva med številnimi naselbinami, ki so jih slovenski priseljenci zgradili od 70. let 19. stoletja dalje, v današnjih zveznih državah Minnesota, Michiganu, Ohiju, Illinoisu in Pensilvaniji (Klemenčič 1987b: 29–72; Klemenčič 2011: 75).

Relativno velika slovenska skupnost je v svoji zgodovini ustvarila precej spomenikov kulturne dediščine, med katerimi prevladujejo cerkve in stavbe slovenskih narodnih domov. Slovenski duhovniki so že zelo zgodaj poskrbeli za to, da je katoliška Cerkev med ameriškimi Slovenci postala ena od najvitalnejših združevalnih točk. Slovenci so v številnih krajih po ZDA, kamor so se naselili, ustanovili lastne katoliške župnije. Poiskali so slovenskega dušnega pastirja, zgradili cerkev in pogosto ustanovili tudi osnovno šolo. Zaradi duhovne oskrbe so se skupaj s prvimi skupinami po začetku množičnega izseljevanja v ZDA izseljevali tudi slovenski duhovniki. Ob narodnih domovih in bratskih podpornih in kulturnih organizacijah so postala župnišča za izseljence center socialnega in družabnega življenja. Prvi slovenski župniji v ZDA sta bili ustanovljeni leta 1871 v St. Stephensu, Minnesota, in Towerju, Minnesota. Do leta 1943 jih je bilo ustanovljenih skupno 38. Slovenski priseljenci so morali trdo delati in tudi sicer so se skromno preživljali, zato so bile slovenske etnične župnije v glavnem revne. Mnogi izseljenci so si odtegovali od ust, da so prispevali sredstva za gradnjo cerkva in šol ter njihovo vzdrževanje (Klemenčič, 2015: 29–54).

Potreba po duhovni oskrbi med ameriškimi Slovenci je torej nastala premo sorazmerno z njihovo ustalitvijo in gradnjo etničnih župnij. Po Baragi so za duhovno oskrbo prvih slovenskih priseljencev v ZDA izdatno skrbeli številni

duhovniki, ki so sprva prišli v ZDA kot misijonarji za ameriške domorodce in kasneje delujejo pri ustanavljanju prvih slovenskih župnij. S povečanjem potrebe po številu slovenskih duhovnikov v zadnjih dveh desetletjih 19. stoletja in še posebej v prvem desetletju 20. stoletja so se v ZDA na stežaj odprla tudi vrata frančiškanski provinci sv. Križa v Ljubljani. Sploh prvi v virih dokumentirani slovenski frančiškan, ki je deloval v ZDA, je bil pater Ivo Levec, ki je pripotoval v ZDA leta 1839 in deloval v nemških ter delno v francoskih župnijah v Filadelfiji in Pensilvaniji. Veliko pomembnejšo vlogo je za prihod slovenskih frančiškanov v ZDA imel pater Kazimir Zakrajšek (1878–1958), ki je leta 1910 dosegel ustanovitev slovenskega frančiškanskega misijonskega superiorata s sedežem v New Yorku. Glavna naloga superiorata je bila skrb za naselbine slovenskih priseljencev, ki so bile brez slovenskih duhovnikov, medtem ko je bila njihova največja želja ta, da bi v ZDA prišlo čim več redovnih misijonarjev, s čimer bi tako obogatili kot tudi razširili svoje delovanje. Leta 1912 je bil ustanovljen slovensko-hrvaško-slovaški komisariat sv. Križa, ki je imel svoj sedež v trgu Brooklyn v New York Cityju. Slovaki in Hrvati so se leta 1926 in 1929 odcepili od komisariata (*The Friars Minor* 1926: 338–342; 50. letnica Komisarijata Sv. Križa v Lemontu, 1962: 2). O tem priča naslednji zapis:

Toda pomisliti je treba, da je v teh zadnjih letih ves naš komisariat mnogo trpel, z njim pa nujno tudi Lemont. Pred petimi leti so bile v našem komisariatu združene še tri narodnosti: Slovenci, Hrvati in Slovaki. Po nujnem naravnem razvoju je prišlo do tega, da so si najprej Hrvatje, potem pa še Slovaki omislili svoj lastni komisariat. Trije bratje so dorasli ob svoji skupni materi in se razšli po svetu. Kaj je bolj naravno kakor to? In vendar je obenem nujno, da ob taki ločitvi v prvem začetku pride nekak zastoj v celo stvar, recimo rajši: potrebna je reorganizacija, kar je pa zastoj le na videz, v resnici pa pomeni velik napredek. /.../ Reorganizacija je zahtevala svoj čas tudi mnogo pozornosti od strani prejšnjega vodstva našega komisariata. Prišel je pa zopet čas veselega dela in napredka po dobro premišljenem načrtu in to delo je sedaj poverjeno novemu vodstvu komisariata. (Ambrožič 1930: 98)

Največja težava, s katero se je soočal komisariat, je bila, da je primanjkovalo patrov. Težava je imela svoj izvor v provincah v Evropi, v katerih ni prišlo do povečanja zanimanja za odhod v ZDA. Slovenski frančiškani v ZDA so se zato odločili, da bodo bodoči kader vzgojili sami, toda pri tem so vsaj do 30. let 20. stoletja bili neuspešni. Člani komisariata so hodili na misijone v slovenske etnične župnije po ZDA in duhovno oskrbovali tiste slovenske naselbine, ki niso imele svoje župnije in ne slovenskega dušnega pastirja. Te naselbine so obiskovali ob večjih cerkvenih praznikih (ob veliki noči ali božiču). Januarja leta 1919 so v komisariatu prevzeli slovensko župnijo sv. Štefana v Čikagu, Illinois. Tri leta kasneje so prevzeli še slovensko župnijo sv. Jurija v Južnem Čikagu, Illinois. S tem je Čikago postal središče delovanja komisariata sv. Križa v ZDA. Slovenski frančiškani v ZDA so bili dejavni tudi na področju

časnikarstva. Pater Zakrajšek je že leta 1909 v New Yorku ustanovil politično in duhovno glasilo *Ave Maria*. Dve leti kasneje je pričel izdajati y Koledar in še istega leta politični časnik *Edinost*. Med letoma 1917 in 1918 je izdajal in urejal mladinski list *Mali Ave Maria*. Leta 1919 je Zakrajšek v Čikagu začel izdajati tudi Glasilo župnije sv. Štefana, leta 1924 pa še mesečnik *St. Francis Messenger*. V okviru komisariata je delovala tudi tiskarna, kjer so tiskali omenjena glasila. Leta 1919 so ustanovili še bančni oddelek komisariata, ki je skrbel za pošiljanje denarja slovenskih priseljencev v »staro domovino«. Leta 1923 so frančiškani kupili veliko farmo v Lemontu, Illinois, kjer so leto kasneje pričeli graditi leseno cerkev. Poimenovali so jo Marija Pomagaj, sami pa so se naselili v hiši, ki so jo kupili skupaj z zemljo. Dotična cerkev je postala kmalu za tem romarska pot. Leta 1925 so najprej blagoslovili Marijino sliko Marija Pomagaj – po vzoru milostne podobe na Brezjah, nato pa še samostan (Friš 1992: 205–216; Snój 146–147).

Leta 1926 je bil v Čikagu svetovni evharistični kongres, ki se ga je udeležil tudi ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), kar je zapisal časnik *Amerikanski Slovenec*:

Ko so visoki gostje zavzeli svoje prostore v ospredju dvorane, je stopil na oder voditelj shoda Rev. John Plevnik, predsednik slovenske sekcije 28. mednarodnega evharističnega kongresa ter je v lepih vznesenih besedah otvoril shod. Občinstvo ga je viharno pozdravljalo za lepe otvoritvene besede. Nato pa je predstavil občinstvu združena cerkvena pevska društva slov. župnij, sv. Jožefa iz Joliet, sv. Štefana iz Chicaga, sv. Jurija iz So. Chicage in Matere Božje iz Waukegana. Skupni združeni pevske zbori so peli pod spretnim, mojstrskim vodstvom prof. Ivo Račiča. Prvo pesem, ki so jo peli, je bila »Gospodov Dan«, za kar so vrli pevci želi burno pohvalo. Nato je pa predsednik slov. sekcije in voditelj shoda Rev. Plevnik³ govoril pozdravni govor, v katerem je pozdravljajal udeležence in predvsem prevz. slovenska škofa Dr. A. B. Jegliča in Dr. Janeza Gnidovca. Rev. Plevnik je za take slavnosti kot ustvarjen govornik. V vznesenih besedah je poudarjal velike zasluge našega velikega slovenskega kneza in škofa ljubljanskega Dr. Jegliča. (Poročilo o slovenskem shodu 1926: 1)

Po končanem kongresu se je škof Jeglič odpravil na turnejo po ZDA, na kateri je obiskoval slovenske naselbine. 27. junija 1926 je prišel tudi v Lemont, kjer je blagoslovil sliko Marije Pomagaj, ki jo je naslikal frančiškanski umetnik pater Blaž Farčnik. O tem priča naslednji zapis:

Slovenci v Ameriki še nismo imeli slovesnosti, kakršna bo v Lemontu pri Mariji Pomagaj na kresno nedeljo letos 27. junija. Tedaj bodo ljubljanski knezoškof dr. Anton Bonaventura

³ John Plevnik se je rodil dne 28. avgusta 1873 na Dobravi pri Ljubljani. V mašnika je bil posvečen dne 17. junija 1897. Tri dni pozneje, dne 20. Junija, je pel svojo novo mašo ravno v tej cerkvi sv. Jožefa, kateri je župnikoval od časa smrti pokojnega župnika preč. g. Johna Kranjca, to od meseca februarja 1915 pa do svoje smrti, torej nad 23 let. V tem času si je iztekel premnogo neminljivih zaslug za slovensko ljudstvo v Jolietu in po Ameriki. (Rev. John Plevnik preminul, 1938: 1).

Jeglič kronali milostno podobo Marije Pomagaj, h kateri se ameriški Slovenci zatekajo s tolikim zaupanjem. Kakor je Marija Pomagaj na Brezjah v stari domovini središče častilcev Marijinih, tako je postala Marija Pomagaj v Lemontu središče za verne Slovence v Ameriki. /.../ Mi ne moremo iti na Brezje, je pa Marija prišla k nam v Ameriko. Imamo isto lepo podobo Marije Pomagaj tu v Lemontu. Naslikal jo je prav mojstersko naš akademiki slikar, Rev. Blaž Farčnik, O. F. M., iz Ljubljane, ki ji je na Brezjah vdihnil materinsko milobo, da že sam pogled na to podobo razveseli naše srce. Ta lepa slika Marijina je nam v Ameriki nadomestilo Marijine slike na Brezjah, kakor je Lemont postal naše Brezje in nam nadomešča božjo pot na Brezjah v stari domovini. Zakaj si je pa Marija izbrala ravno Lemont za naše Brezje? Ker je Lemont lahko dostopen za naše rojake širom Amerike, ker je nekako v sredi med njimi. Iz tega središča naj bi se širilo češčenje Marijino med ameriškimi Slovenci. Od tukaj naj bi ljubezen do Marije prišla v vsako srce našega rojaka blizu in daleč. (Snoj 1926: 183)

Leta 1927 je v komisariatu sv. Križa v Lemontu delovalo 13 patrov, 8 klerikov, 7 bratov in v kolegiju več dijakov. Leta 1928 so nato v Lemontu odprli noviciat, naslednje leto pa so pričeli poučevati še modroslovje in 1939 zgradili samostan in semenišče. Načrte za nov samostan je izdelal arhitekt Leo Streeka. Z gradnjo so pričeli 17. aprila 1939 v bližini tedanjega lesenega samostana. Blagoslovitve vogalnega kamna, ki so ga položili 30. maja, se je udeležilo več kot 800 rojakov. S časnikoma Amerikanski Slovenec in Ave Marija so nemudoma pričeli s prošnjami svojim rojakom za finančno pomoč gradnje samostana. Po takratnih ocenah je v ZDA živelo 250.000 slovenskih priseljencev in njihovih potomcev. V prošnji so izrazili željo, da bi vsak vernik, ki bi bil zmožen, prispeval en dolar. Bolj situirane rojake so prosili, da naj prispevajo več kot en dolar. (Friš 2005: 457–482)

Decembra leta 1939 je bila gradnja samostana tako daleč, da se je vsa redovna družina preselila v novo samostansko zgradbo, kjer so pričeli z redovnim življenjem. Gradnjo novega samostana v Lemontu prištevamo med enega najpomembnejših dosežkov komisariata sv. Križa pred drugo svetovno vojno, ki se je ohranil vse do današnjih dni. (Novak 1958: 1–2).

Na zemljišču pod njim pa so slovenski izseljenci tudi s pomočjo finančne podpore Republike Slovenije zgradili slovenski narodni dom, ki danes predstavlja središče slovenskih izseljencev na področju Velikega Čikaga.

Poleg oblike organiziranosti cerkvenih skupnosti v župnijah so se ameriški Slovenci organizirali v okviru bratskih podpornih organizacij, ki so opravljale vlogo nekakšnih zavarovalniških družb, saj ZDA do »Obama Care« ni poznala univerzalnega zdravstvenega zavarovanja. Slovenci v ZDA so tako osnovali veliko število tovrstnih podpornih organizacij, saj so živeli razstreseno po številnih ameriških zveznih državah, bili pa so tudi ideološko razcepljeni. Glavne od teh organizacij so bile Kranjsko slovenska katoliška jednota, Jugoslovanska katoliška jednota in Slovenska narodna podporna jednota (Klemenčič 1996: 9–11). Po drugi svetovni vojni je sledil nov val priseljevanj Slovencev v ZDA.

Takrat se jih je v ZDA naselilo okrog 5.000, tako imenovanih političnih imigrantov, ki so se v ZDA naselili preko sistema taborišča za razseljene osebe. Od 60. let 20. stoletja naprej pa tem sledijo tudi številni slovenski ekonomski priseljenci. Zlasti slovenski politični emigranti so se naselili v veliki meri v starih slovenskih naselbinah, v katerih so oživili slovensko kulturo (Klemenčič 2013: 1275–1284; Klemenčič 1995).

ŠOLSKE SESTRE IN POUK V ZDA

V prvi polovici 19. stoletja so v ZDA začeli oblikovati državni šolski sistem, ki je omogočil, da so že do preloma stoletja skoraj v vseh zveznih državah sprejeli zakon o obveznem obiskovanju osnovne šole. Katoličani so se borili proti podržavljanju katoliške osnovne šole, nekatoličani pa so v državni šoli videli nenadomestljivo sredstvo ameriškega napredka in demokracije. V večini primerov je potekal pouk v katoliških šolah v angleščini, saj ni bilo mogoče zagotoviti učiteljic redovnic, ki bi znale različne jezike. Izseljenci so v katoliški šoli videli sredstvo za lažjo vključitev svojih otrok v ameriško družbo in hkrati menili, da otrokom zagotavlja potrebno emocionalno in socialno varnost. Marsikje so bile katoliške šole sprva dvojezične. Slovenski izseljenci so v svojih župnijah – tam, kjer jih je bilo veliko – organizirali tudi slovenske šole, da bi ohranjali etnično identiteto svojih otrok. Po dostopnih podatkih je možno zaključiti, da je bilo med letoma 1913 in 1941 v ZDA 17 šol v slovenskih župnijah in štiri šole v narodnostno mešanih župnijah (slovensko-italijanska, slovensko-angleška itd.) pod vodstvom slovenskega duhovnika. Vse slovenske župnije niso imele svojih osnovnih šol. Učni jezik v šolah v slovenskih župnijah je bil praviloma angleščina, saj je šolska zakonodaja v posameznih ameriških zveznih državah zahtevala, da je pouk v vseh obveznih šolah v angleščini. Jezike neangleških narodnosti je bilo dovoljeno uporabljati za poučevanje verouka (v državi Illinois). Seveda pa se je položaj učnega jezika v posameznih šolah spreminjal. Odvisen je bil meri od števila otrok novih naseljencev in njihovega znanja angleščine. Učni jezik so določale kar učiteljice, ki so bile pogosto redovnice. Slovenske šole, ki so delovale v okviru slovenskih župnij, pogosto niso imele ustreznega učiteljskega kadra, zato so jim pomagali tudi iz slovenskega etničnega ozemlja, tako kot so za ZDA pričeli novačiti misijonarje, kasneje tudi duhovnike oz. semeniščnike, ki so potem doštudirali v ZDA in so jih ameriški škofje sprejemali v svoje škofije. Pomanjkanje učiteljev so spočetka reševali tako, da so najemali šolske sestre različnih redov iz ZDA, ki pa niso znale slovensko. Verujoči slovenski priseljenci so zelo skrbeli za šolanje svojih otrok. V javnih šolah, kamor so vpisovali svoje otroke, je potekal pouk v angleškem jeziku in v njih niso poučevali verouka. Zaradi narodnostnega

nagiba in ker je večina slovenskih priseljencev v ZDA nameravala samo zaslužiti dovolj denarja in se nato vrniti v domovino, so svoje otroke želeli šolati tudi v materinščini. Podobne želje kot slovenske so imele tudi hrvaške župnije, zato je Davorin Krmpotić,⁴ župnik župnije sv. Janeza Krstnika iz Kansas Cityja, Kansas, leta 1909 po nasvetu slovenskega kolega Josipa Kompare, ki je bil v tem času župnik v slovenski župniji sv. Družine v istem mestu, zaprosil za pomoč kongregacijo šolskih sester sv. Frančiška Asiškega Kristusa Kralja iz Maribora. (Plut-Pregelj 1992: 391–407; Socialisti katoliška šola in Cerkev 1912: 4).

Članice kongregacije sv. Frančiška Asiškega Kristusa kralja so se ukvarjale z vzgojo mladine in poučevale v številnih šolskih ustanovah. Leta 1912 je kongregacija izdala določila, ki so določala način življenja šolskih sester v tujini. Šolskim sestram so prepovedovala, da bi gospodinjele župnikom. Že leta 1909 je v korespondenci iz Amerike zapisana želja, da bi sestre prevzele novo slovensko-hrvaško šolo v Kansas Cityju. Šolske sestre so s prevzemanjem župnijskih šol v ZDA hotele pomagati mladini, hkrati pa so se s tem odprle možnosti za odpiranje novih podružnic in za pritek novih denarnih sredstev. Po številnih birokratskih zapletih so leta 1909 odšle v ZDA prve šolske sestre:

Sedaj so dobili iz stare domovine še štiri slovenske in hrvatske učiteljice, da prevzamejo vzgojo in pouk mladine. 19. septembra so mil g. knezoškof Mariborski opravili v kapelici šolskih sester v Mariboru sv. mašo, -po kateri so podelili sveti blagoslov 4 sestram za srečno pot v Ameriko. To so bile s. Bonaventura Kunst, s. Klotilda Strnad, s. Avrelija Plankar in s. Pulcherija Zovko (Taylor 2000: 738–740). Takoj drugi dan so odšle na pot. V New York so prišle 6. oktobra s parnikom »President Grant«. Takoj na ladji v pristanišču jih je v imenu družbe sv. Rafaela sprejel in pozdravil č. P. K. Zakrajšek in jim voščil pristrčni »dobro došle v novi domovini«. Ker jih je agent v Ljubljani speljal, da so se sirote vozile v tretjem razredu, morale so še na Ellis Island in bi morale takoj isti dan zopet na pot v daljni Kansas City. Prizadevanju Rafaelove družbe se je pa posrečilo izposlovati, da so jim dali posebno dovoljenje, ter so smele iz otoka v New York, kjer jih je č. g. Nageleisen⁵ v Leo Hausu gostoljubno sprejel in pogostil. Pod vodstvom g. Jakopiča in njegove gospe so si ogledale znamenitosti mesta, obiskale so farno šolo sv. Nikolaja, akademijo če. ss.

⁴ Davorin Krmpotić (1867–1931) se je rodil v bližini Senja na Hrvaškem. Osnovno šolo je obiskoval v rodnem naselju Veljun Primorski, gimnazijo v Senju in Karlovcu, bogoslovje pa v Zagrebu. Pastoralno je deloval v krajih današnje Senjsko-modruške županiji. Leta 1901 se je izselil v Kansa City, kjer je leta 1905 dokončal gradnjo župnijske cerkve (Hrvatska matica izseljenika: <https://matis.hr/>, 26. 6. 2018).

⁵ John A. Nageleisen je bil župnik v fari sv. Nikolaja v New Yorku. Imel je največ zaslug za sodelovanje nemških in slovenskih priseljencev v tem mestu. Veliko je pripomogel k ustanovitvi slovenske župnije v New Yorku, saj je od leta 1908 pa vse do zgraditve slovenske cerkve na St. Marks Place bogoslužje potekalo v njegovi cerkvi. V župniji sv. Miklavža, ki jo je vodil Nageleisen, je leta 1909 začel izhajati tudi verski list *Ave Maria*. Veliko zaslug je imel pri ustanovitvi slovenskega frančiškanskega komisariata v ZDA. Ko se je upokojil, je še vedno opravljal službo rektorja izseljenjske hiše Leo House v New Yorku (Klemenčič 1999: 40).

dominikank na drugi ulici in potem pokrepčane odšle na pot do cilja. Družba sv. Rafaela jim je tudi izposlovala, da so se vozile dalje ne v izseljeniškem tretjem razredu, ampak v 1. kar jim je gotovo olajšalo dolgo potovanje. Ko bi se bile sestre preje obrnile na družbo sv. Rafaela za svet in za pomoč, bi jim bila družba prihranila mnogo nepravil, mnogo lepše uredila potovanje, zlasti bi jim pa mogla kot redovnicam izposlovati polovično vožnjo do Kansas City, kar bi pri 4 sestrah pomenilo že nad \$50.00. Seveda so č. s. z veseljem pretrpele vse nepravilke, tudi poniževanje, ko so se morale na Nemškem voziti v živinskih vozovih, ter vse to darovale kot prvi dar njihovega misijonskega življenja v Ameriki. (Friš 1992: 371–389; Slovenske šolske sestre v Ameriki 1909; 69–70)

Slika 1: Cerkev v Kansas Cityju, Kansas

Z delom so pričele praktično takoj po prihodu, saj je nanje čakalo okrog 170 otrok. Leta 1910 je v Kansas City prispela še peta sestra, Rozalija Čretnik. Mariborske šolske sestre so v Kansas Cityju poučevale na dveh šolah, na slovensko-hrvaški šoli sv. Janeza Krstnika ter na slovenski šoli sv. Družine (Berger 1934: 39–43; Butler: 2012: 47). Uspeh ohranjanja etnične identitete slovenskih otrok je razviden iz sledečega opisa:

Tam se sliši tudi lepo slovensko petje šolske mladine, ki veselo in navdušeno prepeva krasne slovenske pesmi. Tudi tukaj so tako navdušeno in iz srca peli, da je ganilo tudi odrasle. Videl sem, kako so z mladino peli tudi odrasli sivolasi možje. Lahko rečem, da se je marsikateremu staremu očetu potočila solza po licu, ravno radi milega slovenskega petja lastnih otrok. Veliko zaslugo pri tem imajo tudi častite slovenske sestre frančiškanke, ki deco vzgajajo v slovenskem duhu. To so dragocenosti za nas, za katere pa smo tukaj, vidimo, da je domača govorica in pesem, katero slišimo iz ust naših otrok vredna zlata. Otroci se jako lahko naučijo našega jezika, veliko lažje, kakor mi angleškega. Krivda da ne znajo je največ na naši strani, ker nismo sami delovali nato v Ameriki. (Grđina 1930: 3)

O delovanju mariborskih šolskih sester se je kmalu po njihovem prihodu razvedelo tudi v drugih slovenskih in hrvaških župnijah v ZDA. Čikaški nadškof James E. Quigley (1854–1915) je želel, da bi sestre v Čikagu ustanovile zavod in prevzele vse hrvaške in slovenske šole v Illinoisu; prav tako naj bi prevzele Šolo Matere Božje v Jolietu za kar si je prizadeval hrvaški župnik Gjuro Violčić. Za prevzem je bilo potrebno sestaviti pogodbo, ki bi jo ratificirala čikaški škof in mariborski ordinariat. Predlagane pogodbe v Mariboru sprva niso hoteli podpisati, ker na njej ni bilo pečata čikaškega škofa. Po ponovni presoji pa si je mariborski ordinariat le premislil in 6. oktobra 1912 so v ZDA odpotovale šolske sestre Sebastijana Neuwirt, Edita in Hugolina. V letu 1913/1914 so šolske sestre zaslužile skupno slabih 900 dolarjev, kar je bilo manj od prihodka šolskih sester v Kansas Cityju, a vseeno dovolj, da je mariborski ordinariat še naprej podpiral prevzemanje župnijskih šol v ZDA (Friš 1992: 371–389; Slovenska naselbina v Kansas City, v slavju 1923: 2–3).

Podobno je bila prevzeta tudi Šola Presvetlega srca Jezusovega v Čikagu, Illinois. Prve stike s to šolo je imela prednica Stanislava Voh. Tamkajšnji hrvaški župnik Stepanović jo je leta 1913 prosil, da bi šolske sestre iz Maribora prevzele njegovo župnijsko šolo. To mu je predlagal čikaški škof Quigley, ki se je zavedal, da je bil položaj v ameriških ljudskih šolah zelo slab, saj naj bi se otroci priseljencev v njih pozabljali na svojo vero in poreklo. Hrvaška župnija v Čikagu je leta 1914 poslala mariborskemu ordinariatu pogodbo za prevzem njihove župnijske šole. Kljub vojni je 25. oktobra 1915 v ZDA odpotovalo osem šolskih sester. Mariborski ordinariat je bil bogatejši za še eno župnijsko šolo v ZDA. Vsi prevzemi slovenskih in hrvaških župnijskih šol v ZDA pa vendarle niso bili uspešni. Izstopata predvsem primera iz Waukegana, Illinois in

Springfielda, Illinois. Vzroki, zakaj do prevzema ni prišlo, niso razkriti in bi jih bilo potrebno raziskati (Kolar 2015: 105–126).

Prva svetovna vojna je odhode šolskih sester v ZDA, razen enega v Čikago, preprečila. S prevzemom kar štirih šol med letoma 1909 in 1915 se je v ZDA pojavila potreba po ustanovitvi lastne materine hiše, ki so jo zgradili pet let kasneje v Čikagu. Po letu 1922, ko je nastala severnoameriška provinca, je hiša postala sedež provinciata in noviciat. Delovanje šolskih sester sv. Frančiška v ZDA se je močno okrepilo in doživelo je pravi razcvet. Leta 1927 je bilo v 52 postojankah že več kot 500 sester. Delovanje šolskih sester med slovenskimi in hrvaškimi izseljenci v ZDA se je iz župnijskih šol razširilo tudi na predšolske ustanove, sirotišnice, kmetijske šole in noviciate. Katoliška cerkev v ZDA ni skrbela le za duhovno življenje in izobraževanje, temveč je ustanavljala tudi sirotišnice, centre za izobraževanje odraslih in bolnišnice. Slovenski frančiškani so od začetka 20. stoletja v ZDA vodili skupno 13 župnij, danes pa so navzoči v Lemontu, Johnstownu (Pensilvanija) in New Yorku (Kolar 2002: 157–173).

Poseben primer predstavlja barbertonska šola pri župniji Presvetega Srca Jezusovega v Barbertonu, Ohio. Barberton je mesto, ki leži približno 50 km jugozahodno od Clevelanda. V maju 1952 je v tej župniji nastopil službo župnik Joseph Celesnik, ki je ugotovil, da je potrebno ustanoviti posebno župnijsko šolo. Leta 1953 je na podlagi kanonične vizitacije bilo ugotovljeno, da je v tem času v Barbertonu bivalo 254 slovenskih družin ter okoli 50 neporočenih ljudi, katoliške obrede v cerkvi pa je v celoti obiskovalo 1.000 ljudi.⁶ Župnija je imela nekaj več kot 15.000 dolarjev (današnja vrednost okoli 143.000 dolarjev) dolga zaradi nakupa zemljišča (še v času Celesnikovega predhodnika Matije Jagra), na katerem so želeli zgraditi farno šolo, ki bi jo lahko obiskovali otroci slovenskih družin.⁷ Pomen farne šole za župnijo je pred odhodom poudaril že takratni župnik Matija Jager, ki je bil prepričan, da bo župnija pričela stagnirati, če bo še naprej ostala brez lastne šole.⁸

Celesnik je pri podjetju Kraus & Helmkamp Architects že nekaj mesecev po svojem prihodu v naselbino naročil okvirni izračun stroškov za gradnjo nove šole. Po ocenah podjetja naj bi stroški gradnje znašali okoli 150.000 dolarjev (današnja vrednost okoli 1.400.000 dolarjev).⁹ Do začetka gradnje

⁶ Archive of Cleveland Diocese (dalje ACD), fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, pismo škofa Celesniku, januar 1954.

⁷ ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, vizitacijski zapisnik 1954.

⁸ ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, pismo Jagra škofu, avgust 1950.

⁹ ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, izračun stroškov za gradnjo šole, december 1952).

je nato minilo še nekaj let, saj so temeljni kamen za šolo položili leta 1959,¹⁰ gradnja pa je bila zaključena aprila 1960. Novo šolsko poslopje je blagoslovil clevelandski pomožni škof John Joseph Krol.¹¹ Izkazalo se je, da je bila gradnja precej cenejša od prvotnih ocen, saj je znesek znašal manj kot 100.000 dolarjev.¹² Dolg za gradnjo šole je bil v celoti odplačan leta 1963.¹³ Župnik Celesnik je želel, da bi slovenske ameriške otroke poučevale frančiškanske redovnice slovenskega in hrvaškega porekla. Leta 1960 je pisal frančiškankam slovenskega in hrvaškega porekla v samostan Mount Assisi v Lemontu, ali bi bile pripravljene poučevati na župnijski šoli Presvetega srca Jezusovega. Načeloma so se strinjale, vendar jih je motilo, da bi bile učiteljice nastanjene v stavbi, ki bi bila od šole oddaljena 7 minut, uporaba javnega prevoza pa ni bila zaželeno. Težave so rešili¹⁴ in lemontske sestre so v šoli poučevale do leta 1971, ko se je ta zaprla. Glede na podatke iz knjige *School Sisters of St. Francis of Christ the King 1909–1989* so bile te sestre večinoma slovenskega in hrvaškega porekla. Lemontske sestre so se leta 1971 odločile, da šole ne bodo več vodile, ker jo je obiskovalo vse manj učencev in ker druge rešitve ni bilo, so šolo zaprli.¹⁵ Podobno usodo so imele tudi druge take šole, npr. v Pueblu, Colorado (Klemenčič 2011). Šolsko stavbo so kasneje v obeh naselbinah uporabljali za kulturne namene, med drugim tudi za pouk slovenskega jezika – pouk v tej šoli, tako kot v drugih katoliških šolah, je namreč potekal v angleškem jeziku.

Pomembno je, da so še do začetka sedemdesetih let otroci članov slovenske etnične župnije v Barbertonu hodili v ločeno katoliško šolo, ob tem pa je v Barbertonu takrat obstajala tudi teritorialna župnija, ki je imela svojo šolo, kamor so hodili drugi otroci.

V ZDA zadnja desetletja naraščajo selitve iz mestnih središč na obrobje. Slovenci so se najprej začeli izseljevati iz mest, nato pa so začeli razmišljati o slovenskem središču v Lemontu – okoli leta 1995 so začeli graditi kulturni center, ustanovljeno je bilo tudi versko središče. Nadškofija Chicago je ustanovila Slovenian Catholic Mission. Največ zaslug je pri tem imel pater Christian Gostečnik, ki je v imenu slovenskih frančiškanov dokazoval, da mora nadškofija pastoralno poskrbeti za Slovence na jugozahodnem delu škofije.

¹⁰ ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, pismo škofa vikarju Conryu.

¹¹ ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, Krolovo potrdilo o blagoslovu šole, april 1960.

¹² ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, končni predračun za gradnjo šole, november 1959.

¹³ (ACD, gradivo brez fonda, bilten ob 85. obletnici barbertonske slovenske župnije, 2002)

¹⁴ ACD, fond: Parishes Outside of Cleveland, Barberton, Sacred Heart 1948–1962, Hoban, pisma sestre Zorko Celesniku; december 1959, januar 1960.

¹⁵ ACD, gradivo brez fonda, pismo Ozimka komisiji za katoliško izobrazbo clevelandske škofije, februar 1971.

Zagovarjal je načrtno graditev slovenskega kulturnega centra v Lemontu, ki bo združeval Slovence, in pomoč frančiškanov iz Slovenije pri pastoralnem delu v slovenskem jeziku, saj je Lemont pri srcu slovenskim vernikom. Po enoletnem posvetovanju škofije s številnimi uradi in posamezniki, tudi z župniki v Lemontu, je 12. septembra 1994 kardinal Joseph Bernardin, nadškof v Chicagu, izdal dekret o ustanovitvi Slovenian Catholic Mission. S p. Blažem Chemazarjem, predstojnikom slovenskih frančiškanov v ZDA, sta podpisala pogodbo in dekret o oskrbi slovenskega verskega središča, ki bo v prostorih in rokah slovenskih frančiškanov. Pater Vendelin Špendalov, gvardijan v Lemontu, je bil imenovan za prvega kaplana in ravnatelja Slovenskega verskega središča. Delovalo je kot župnija, zato so se v njem krstili in poročali Slovenci in njihovi potomci. V prvem obdobju je bila velika naloga verskega in kulturnega središča pridobiti zaupanje in podporo med rojaki. Center je bil dokončan leta 1996, zgrajen je bil in se še danes vzdržuje s prostovoljnim delom članstva ter deluje kot neprofitna verska organizacija na osnovi prostovoljnega dela. Del denarja za izgradnjo je darovala Republika Slovenija. Center je znan z imenom Slovenski dom in služi skupnosti Ameriških Slovencev kot župnijski dom ter zagotavlja prostore številnim organizacijam in društvom. V njem potekajo duhovni in kulturni dogodki. V centru je tudi Slomškova slovenska šola, ki obstaja že več kot 55 let. Ko je bil zgrajen Center, sta se slovenski šoli iz Chicaga in Jolietta odločili, da se združita in delujeta na eni lokaciji, to je v Slovenskem domu, ki zagotavlja prostore za učenje slovenskega jezika in kulture. Pouka se udeležujejo otroci od drugega leta starosti do odraslih. Pedagoško osebje je sestavljeno iz akreditiranih učiteljev in posameznikov z akreditacijo iz Centra za izobraževanje v Republiki Sloveniji. Slovenski kulturni center gosti različne umetnike in kulturne skupine iz Slovenije in drugih slovenskih skupnosti po svetu. V centru je tudi knjižnica slovenske kulturne zgodovine. Imajo tudi muzej predmetov iz slovenske kulturne zgodovine in njene tradicije. V Slovenskem domu so 27. in 28. septembra 2008 potekali Baragovi dnevi, ki so se jih udeležili verniki iz ZDA, Kanade in več ameriških škofov. V imenu Slovenske škofovske konference se ga je udeležil Drago Ocvirk. Novembra 2014 so gostili drugo SABA (Slovenian American Business Association) konferenco, na kateri je imela uvodni govor, tudi Tina Hozjan Ruda, predsednica Slovenskega verskega središča v Lemontu (Berglez 2016: 85–88).

Slovenski jezik se poučuje v ZDA v najrazličnejših oblikah, predvsem na lektoratih slovenskega jezika v Clevelandu (Cleveland) State University, Faculty of Liberal Arts and Social Sciences), v Lawrenceu (Kansas), University of Kansas Department of Slavic Languages and Literatures in v Seattlu (Washington), University of Washington Department of Slavic Languages and Literatures.

Slika 2: Slovenski dom v Lemontu

Slovenščino ljubiteljsko poučujejo tudi prostovoljci po najrazličnejših naselbinah, zlasti na zahodu ZDA, ki prihajajo največkrat iz vrst slovenskih novih naseljencev iz časov po drugi svetovni vojni. Slovenskim Američanom poskušajo približati slovenski jezik in kulturo, njihovi učenci pa pripadajo najrazličnejšim generacijam ameriških Slovincem in različnim starostnim skupinam.

LITERATURA

Bernard AMBROŽIČ, 1930: Prijateljem in dobrotnikom našega Lemonta. *Ave Maria* 22, 98.

Wilhelmina BERGER, 1934: *The Beginnings of Catholicity in Kansas City, Kansas*. Omaha: The Creighton University.

Tina BERGLEZ, 2016: *Slovenski izseljenci v mestu Joliet, Zvezna država Illinois, ZDA*. (Diplomsko delo). Koper: Fakulteta za humanistične študije.

Anne M. BUTLER, 2012: *Across God's Frontiers. Catholic Sisters in the American West, 1850–1920*. University of North Carolina Press: Chapel Hill.

Darko FRIŠ, 1995: *Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871–1924*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.

__ 1992: A brief survey of the activities of the catholic church among Slovene immigrants in the U.S.A. (1871–1941). *Slovene studies* 14/2, 251–216.

– –, 1992: Delovanje šolskih sester kongregacije sv. Frančiška Asiškega – Kristusa Kralja v ZDA med letoma 1909 in 1915. *Dve domovini. Razprave o izseljenstvu* 2/3, 371–389.

– –, 2005: Delovanje slovenskih frančiškanov v ZDA pred II. svetovno vojno: »ljubi Bog je poslal Frančiškane v Ameriko«. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije* 5/1/3, 457–482.

<https://matis.hr/>, 26. 6. 2018.

<http://centerslo.si/na-tujih-univerzah/slovenistike-2015-2016/zda/>, 26. 6. 2018.

Anton GRDINA, 1930: Poročilo o konvenciji katoliških lajikov v Kansas City, 1930. *Amerikanski Slovenec* XXXIX/214, 3.

The Friars Minor in the United States with a Brief History of the Orders of St. Francis in General. Chicago. 1926. Provincial of the Friars Minor: Dostopno 25. 6. 2018 na: <https://archive.org/stream/friarsminorinuni00unse#page/338/mode/2up>.

Matjaž KLEMENČIČ, 2015: Slovene national homes in the U.S.A. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije* 15/1, 29–54.

– –, 2013: Slovenes and Slovene Americans, 1870–1940. *Immigrants in American history. Arrival, adaptation, and integration*. Ur. Elliott R. Barkan. Santa Barbara; Denver; Oxford: ABC–CLIO. (American History/Race and Ethnicity 3). 613–622.

– –, 2013a: Slovenes and Slovene Americans, 1940–present. *Immigrants in American history. Arrival, adaptation, and integration*. Ur. Elliott R. Barkan. Santa Barbara; Denver; Oxford: ABC–CLIO. (American History/Race and Ethnicity 2). 1275–1284.

– –, 2011: *Zgodovina skupnosti slovenskih Američanov v Pueblu, Kolorado*. Maribor: Mednarodna založba oddelka za slovanske jezike in književnosti; Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Dravska tiskarna.

– –, 2001. Slovenske naselbine v Združenih državah Amerike. *Mednarodna rodoslovna konferenca Gradimo mostove – Bridging our worlds*, Ljubljana, Slovenija, 10.– 2. september 2001. (Gradimo mostove 8/3). 18–23.

– –, 1999: *Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba.

– –, 1996: Fraternal Benefit Societies and the Slovene Immigrants in the United States of America. *Etnični fraternalizem v priseljenjskih deželah. Referati s simpozija Razvoj in pomen fraternalističnega gibanja in fraternalističnih organizacij med priseljenci v priseljenjskih državah. Ethnic Fraternalism in Immigrant Countries. Papers from the Symposium The Development and Significance of the Fraternal Movement and Fraternal Organizations among Immigrants in Immigrant Countries*. Ur. Matjaž Klemenčič. Maribor: Pedagoška fakulteta. (Zbornik Etnični fraternalizem v priseljenjskih deželah). 9–11.

– –, 1995: Slovenes of Cleveland: *The Creation of a New Nation and a New World Community Slovenia and the Slovenes of Cleveland, Ohio*. Novo mesto: Dolenjska založba.

– –, 1987: *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji – naseljevanje, zemljepisna razprostranjenost in odnos ameriških Slovencev do stare domovine od sredine 19. stoletja do konca druge svetovne vojne*. Maribor: Založba Obzorja.

Bogdan KOLAR, 2015: Slovenian members of religious orders and communities in the United States as a link between the Catholic community in Slovenia and in the United States. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije* 15/1, 105–126.

– –, 2002: Izseljenstvo kot trajen pastoralni izziv za Cerkev na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 62/2, 157–173.

50 letnica Komisarjata Sv. Križa v Lemontu, 1962: *Slovenska država* 13/10, 2.

Irena MARKOVIČ, 2017: *Irenej Friderik Baraga – misijonar in škof med Otavci in Očipvejci*. Celovec: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.

– –, 2016: *Leopoldinina ustanova na Dunaju* in njena podpora slovenskim misijonarjem v ZDA. *Bogoslovni vestnik* 76/3/4, 663–674.

– –, 2015: Baraga's and Pirc's missionary letters as a source for knowledge of the United States of America and Indians in Slovenia. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije* 15/1 str. 127–148.

Bogdan NOVAK, 1958: Pater Zakrajšek umrl. *Slovenska država* IX/3, 1–2

Marvin R. O'CONNELL, 2009: *Pilgrims to the Northland. The Archdiocese of St. Paul, 1840–1962*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2009.

Leopoldina PLUT-PREGELJ, 1992: Katoliški šolski sistem v Združenih državah Amerike in ustanavljanje osnovnih šol pri slovenskih župnijah (1895–1941), *Dve domovini/Two Homelands* 2–3, 391–407.

POROČILO, 1926: Poročilo o slovenskem shodu. Pontifikalna maša v stadijonu, 1926: *Amerikanski Slovenec* XXXV/121, 1.

Rev. John Plevnik preminul, 1938. *Amerikanski Slovenec* XLVII/59, 1.

Janez STANONIK, 1996: Slovenci v Združenih državah: 1848–1891. *Dve domovini/Two Homelands* 7, 113–129.

Benigen SNOJ, 1926: Lemontska Marija Pomagaj – kronana. *Ave Maria* XVII/6, 183.

– –, 1929: Glasovi od Marije Pomagaj. *Ave Maria* 21/5, 146–147.

Slovenska naselbina v Kansas City, v slavju 1923. *Edinost* IX, 2–3.

Slovenske šolske sestre v Ameriki, 1909: *Ave Maria* I/9, 69–70.

Socialisti katoliška šola in Cerkev 1912. *Amerikanski Slovenec* XXI/44, 4; 4. oktober 1912.

Loren TAYLOR, 2000: *Consolidated Ethnic History of Wyandotte*. Kansas City: Kansas Ethnic Council.

Jože VELIKONJA, 1996: Slovenska naselja v Ameriki«. *Zgodovinski časopis* 50/3, 383–389. V Kansas City, Kans. 1920: *Ave Maria* XII/3, 54.

ETHNIC EDUCATION AMONG SLOVENES IN THE UNITED STATES, WITH SPECIAL EMPHASIS ON THE WORK OF SLOVENE SCHOOL SISTERS OF ST. FRANCIS OF CHRIST THE KING

Summary

The article deals with the work of the successors of prioress Margareta Puhar among Slovenes in the United States and the effects of their actions in preserving the Slovene identity in the United States. The first part of the article deals with the history of Slovene communities in the United States, with special emphasis on the history of the functioning of the Slovene Catholic Church and Slovene priests in the United States. Also discussed is the history of the settlement and organization of Slovenes in the USA in the context of ethnic parishes, Slovene national homes, and fraternal benefit societies. Special attention is paid to the work of Slovene School Sisters of St. Francis of Christ the King in Kansas City, Kansas, where they began to teach Slovene children in 1909. In addition, an emphasis is given to the attempts by the School Sisters to extend their operation to other US states with larger Slovene settlements. The final part of the article discusses the different methods of teaching Slovene at American universities today.

DAS ETHNISCHE SCHULWESEN DER SLOWENEN IN DEN VEREINIGTEN STAATEN VON AMERIKA MIT BESONDERER HINSICHT AUF DIE TÄTIGKEIT VON SLOWENISCHEN SCHULSCHWESTERN

Zusammenfassung

Diese wissenschaftliche Arbeit behandelt die Aktivitäten von Schwester Margareta Puhar Nachfolgerinnen für die Erhaltung der slowenischen Identität unter den Slowenen in den Vereinigten Staaten von Amerika. Der erste Teil der wissenschaftlichen Arbeit stellt die Geschichte der slowenischen Gemeinschaft in den USA mit der Betonung der Geschichte der Slowenischen Katholischen Kirche und slowenischer Priester in den USA vor. Der zweite Teil behandelt die Geschichte von slowenischen Siedlungen und Organisation von Slowenen in den USA im Sinne von ethnischen Pfarren, slowenischen Volksheimen und brüderlichen Unterstützungsvereine. Besondere Aufmerksamkeit wird den Aktivitäten der slowenischen Schwestern von hl. Franziskus von Christus dem König in Kansas City in Kansas, wo man im Jahr 1909 mit dem Unterrichten slowenischer Kinder begann, gewidmet. Betont werden auch die Versuche der Schulschwestern, ihre Tätigkeit in andere Staaten der USA, in denen es größere slowenische Siedlungen gab, zu erweitern. Besonders hervorgehoben wird auch die Schule in slowenischer Pfarre in Barberton, Ohio, die Anfang der 50er des 20. Jahrhunderts gebaut wurde und wo die Schwestern des slowenischen Franziskanerklosters aus Lemont, Illinois unterrichteten. Im letzten Teil der wissenschaftlichen Arbeit werden verschiedenen Methoden des Slowenischunterrichts an amerikanischen Universitäten und im Privatunterricht vorgestellt.